

ASPECTE ALE EVOLUȚIEI GRAVURII MOLDOVENEȘTI DIN PERIOADA POSTBELICĂ

Necesitatea efectuării studiului respectiv a parvenit atât din interesul față de creația grafică desfășurată în țară în veacul trecut, cât și din insuficiența de lucrări în domeniu ce vizează probleme de analiză a evoluției genului graficii în perioada postbelică în aspectele: tehnici de figurare, tematică, organizare compozițional-artistică, stilistică. Definitivarea obiectivelor cercetării a primit conturare în baza analizei materialelor istoriografice în domeniu (printre cele mai reprezentative pot fi numite cele semnate de Kir Rodnin, Ada Zevina, Matus Livșiț, Lev Cezza, Tudor Stavilă ș.a.), a monografiilor și albumelor de creație, a edițiilor periodice, cataloagelor expozițiilor de artă și în baza studiului propriu-zis al operelor grafice, deținute în fondurile Muzeului Național de Arte Plastice al Republicii Moldova, precum și în colecții private.

Evoluția gravurii din Moldova în perioada postbelică, ca și a graficii în general, a avut loc cu anumite particularități, ce o fac deosebită de cea a picturii sau a sculpturii. După declinul din anii precedenți, grafica a parcurs o cale mai anevoioasă, în comparație cu alte genuri ale artelor plastice, în „maturizarea” ei profesională (Лив-шиц 1958, 66). Totodată, importanța graficii ca gen capabil să comporte „în masă” mesajul ideologic al timpului (inclusiv, grație particularităților tehnologice de multiplicare) a condiționat anumite măsuri din partea guvernării, în vederea dezvoltării și proliferării acesteia în spațiul artelor plastice din perioada postbelică. Or, deplasările de creație în Rusia, activitatea graficienilor „veniți” în republică (absolvenți ai școlilor superioare de artă din Moscova, Sankt Petersburg, Kiev, Lvov etc.) care s-au integrat pregnant, după primul deceniu postbelic, în spațiul artelor plastice al republicii (Гольцов 1981, 3) și, îndeosebi, intensificarea activității de instruire și a celei expoziționale în domeniu au influențat considerabil arta graficii, condiționând, în mare măsură, particularitățile specifice genului în abordarea tematică, în reprezentarea formei și a conținutului artistic.

Publicațiile în domeniu, edițiile periodice de cultură și artă ale timpului ne creează imaginea retrospectivă a evoluției artelor plastice din țară, indicând sfârșitul anilor '50 ca fază incipientă în constituirea graficii postbelice. La dezvoltarea acesteia au contribuit artiștii plastici P. Șilingovski, Ș. Cogan, G. Fiurer, R. Ocușco, A. Plămădeală, E. Ivanovski, Gh. Ceglocoff, precum și acele procese constitutive, care aveau loc în alte genuri ale artelor plastice. O imagine cumulativă clară a situației privind

evoluția genurilor gravurii din perioada respectivă, comparativ cu alte genuri ale artelor plastice și a graficii în general, poate fi formată în baza analizei – atât cantitative, cât și calitative – a conținutului cataloagelor expozițiilor de artă ale timpului. În linii generale, în perioada anilor 1945–1970 au fost publicate circa 15 cataloage ale expozițiilor de artă (în anii: 1951 – 2 expoziții; 1956; 1957; 1959; 1960; 1962; 1963; 1966 – 2; 1969, 1970 – 3), dintre care unul – editat pe marginea vernisării expoziției de placardă, grafică de carte și de șevalet din anii 1946–1951 (1951) și două – în baza primei (1966) și a doua (1970) expoziții de stampă din Moldova.

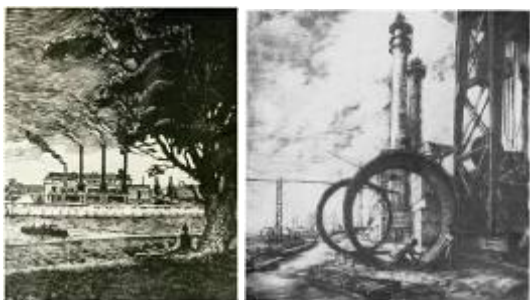
Analiza acestor ediții, ca și a altor materiale istoriografice din domeniu, ne permite să constatăm (mai întâi de toate, în aspect cantitativ) dezvoltarea preponderentă a graficii de carte și a placardei în primii ani postbelici. Bunăoară, expoziția de placardă, grafică de carte și de șevalet din 1951 a plasat în evidență ilustrațiile de carte ale plasticienilor: Leonid Grigorașenco (il. la cu-legerea de poezii *Cuvânt tamei* de P. Cruceștiuc, 1950; *Aurel* de I. Canna, 1950; *Dubrovskii* de A. Pușkin, 1951), Evgheni Meregă (il. la *Белеет парус одинокий* de V. Kataev, 1948; *Война и мир* de L.N. Tolstoi, 1950; *Господа Гоголевы* de M.E. Saltikov-Ședrin, 1951), Alexandr Nefrosov (il. la *Evghenii Oneghin* de A. Pușkin, 1950; *Весна на Одеру* de E. Kazakevici, 1950), Boris Șirocorad (il. la *Ревизор* de N.V. Gogol, 1951), Iacov Averbuh (il. pentru lucrările lui I. Canna, A.M. Gorki, 1950) ș.a.

G. Fiurer. Seară, 1948, acvaforte.

Evident, indispensabilă era promovarea placardei ca gen cu valențe deosebite de propagare. În acest context, edițiile cataloagelor expozițiilor de artă relevă activitatea graficienilor: E. Meregă (*Разоблачайте поджигателей вой-ны*, 1950), L. Grigorașenco (*Votez pentru fer-icirea copiilor*, 1951), B. Șirocorad, B. Nesvedov, M. Mațâșen, I. Averbuh, P. Bespoiasnâi, A. Zenin, M. Grecu.

După cum menționează criticii de artă ai timpului, lucrările grafice din primii ani postbelici (*Culesul poamei* de E. Meregă; *Convoiul roșu* de G. Iuster; *Stropirea livezilor cu avionul* de L. Sobolevski ș.a.) reprezintă încercări (și nu întotdeauna reușite) de a realiza subiecte tematice de reflectare a realității și de însușire a realismului socialist, neîmplinite însă ca expresie artistică din cauza „îndeplinirii slabe” (Гольцов 1967, 160). Mai reușite sunt realizările graficienilor în genul peisajer. În particular, prin expresie de decorativism și caracter narativ se remarcă lucrările *Peisajele Uralului* (1947) și *Locurile pușkiniene în Moldova* (1949) realizate de A. Mater. În 1950 Leonid Grigorașenco realizează ciclul de acuarele despre G. Kotovski (*Kotovski în Hâncești*, *Kotovski a evadat*, *În drum spre exilul din Nercinsk*, *Kotovski în ca-zărmile lui Manuc-Bei*, *Interogarea lui Ko-tovski*, *Încăierarea lui Kotovski cu panul polonez*), care atestă calitățile profesionale înalte ale graficianului în abordarea subiectelor istorico-batalice, în organizarea compoziției maselor, precum și în posedarea excelentă a desenului și a tehnicii acuarelei. În domeniul graficii de carte se remarcă ilustrațiile lui Boris Nesvedov pentru povestea *Andrieș* de E. Bucov (1949), relevante prin caracterul epico-liric al lucrărilor, cu tentă de decorativism, care denotă, în mare parte, expresii stilistice de caracter folcloric.

E. Meregă. *Fabrica de zahăr din Ghindești*, 1957, linogravură; V. Ivanov. *Fabrica de ciment din Râbnița*, 1961, acvaforte

Cât privește gravura din perioada respectivă, la prima expoziție de placardă, grafică de carte și de șevalet din anul 1951 au fost expuse doar 7 stampe (în raport cu 69 ilustrații de carte, 17 placarde și circa 30 de lucrări grafice, executate preponderent în creion, tuș, guașă). Inclusiv: 4 acvaforte executate de Grigori Fiurer, relevante prin caracter epic, cu tentă de documentalism istoric al imaginilor și maniera de tratare realistă (*Peisaj*, 1949; *Schimb de noapte pe șantier*, 1949; *La baștina lui Kotovski la Hâncești*, 1950; *Casa în care s-a născut Kotovski*, 1950); o xilogravură (*Pe Nistru*, 1948) și două monotipii (*Pădure*, 1948; *În adâncul țării*, 1946) realizate de Evgheni Meregă.

În general, studiul materialelor istoriografice din domeniu ne permite să

constatăm atât dezvoltarea slabă, incipientă a graficii moldovenești în primii cinci ani postbelici, cât și lipsa, practic, a segmentului de tehnici de figurare grafică. Situația se schimbă simțitor în deceniul al șaselea, pentru ca începând cu deceniul șapte gravura să-și ocupe pozițiile legitime de lider al genului.

Urmărind cataloagele expozițiilor perioadei ulterioare, constatăm că, începând cu anii 1960, grafica parcurge o fază evolutivă de dezvoltare prodigioasă, marcată atât prin creșterea considerabilă a numărului de lucrări și tehnici de executare, cât și prin apariția unui șir de graficieni tineri, care au manifestat un potențial creativ calitativ înalt.

În grafica de carte se impun cu pregnanță L. Grigorașenco, I. Bogdesco, B. Nesvedov, E. Meregă ș.a. În mod deosebit se relevă opera grafică a lui Leonid Grigorașenco și I. Bogdesco. Criticii de artă ai timpului au remarcat calitățile profesionale înalte ale acestora: expresivitatea și caracterul imaginii artistice în compozițiile pline de patos eroic ale lui L. Grigorașenco și măiestria executării, tipajele convingătoare ale personajelor în lucrările lui I. Bogdesco (Роднин 1963). Astfel, se evidențiază foile grafice realizate de Ilia Bogdesco pentru *Сорочинская ярмарка* de N.V. Gogol (1951), poemul *Цыганы* de A. Pușkin (1956), operele lui V. Alecsandri (1957), *Русский лес* de L. Leonov (1961), în care autorul reușește să soluționeze atât probleme de concept, cât și de ordin psihologic, realizând în opera creată o expresie stilistică integră, grație sintezei organice a conținutului literar, a elementului compozițional și a tehnicii de figurare artistică. Un aport considerabil la valorificarea graficii de carte în perioada respectivă l-a avut Leonid Grigorașenco, creând numeroase lucrări originale. În acest context, menționăm ilustrațiile graficianului la *Cuvânt mamei* de Petrea Cruceniuc (1950), *Dubrovski* de A. Pușkin (1951), *Din trecut* (1950) și *Dimineața pe Nistru* (1952) de I. Cana, fabulele lui A. Donici (1952), *Amintiri din copilărie* de I. Creangă ș.a.

Este necesar, de asemenea, de a elucida meritele graficienilor B. Nesvedov, E. Meregă, I. Averbuh, V. Covali, G. Zăcov, A. Nefrosov, A. Colosov, care au activat cu pregnanță în acest domeniu. Bunăoară, ilustrațiile lui B. Nesvedov pentru povestea *Harap Alb* de I. Creangă (1958) denotă expresii de decorativism și caracter fantasmagoric în stilizarea formei. Printre lucrările ilustrative realizate de Iacov Averbuh – prin maniera de stilizare și modalitatea de integrare a formei – se remarcă ilustrațiile pentru romanul *Nicoară Potcoavă* de M. Sadoveanu și balada *Miorița* de V. Alecsandri.

Este practică în continuare, cu insistență, placarda, ai cărei promotori în deceniul șase au fost I. Averbuh, I. Bogdesco, V. Obuh, L. Grigorașenco, E. Meregă, S. Picunov, V.

Cubani ș.a. Printre realizările elocvente ale acestui gen pot fi nominalizate placardele: *La alegeri!* (1955) de I. Bogdesco, *Deprindeți sportul moto* de Vl. Moțcaniuc, *Slavă Armatei Sovietice* de Vl. Obuh, foile de satiră politică ale lui B.Șirocorad și planșele antireligioase realizate de A. Grabco.

I. Bogdesco. *Cântec*, 1964, linogravură în culori.

În domeniul graficii de șevalet, L. Grigorașenco realizează un șir de acuarele cu subiecte istorice, printre care se remarcă *Sub cetatea Țighina* (1951), *Judecata* (1954), *Anul 1905* (1957), *S. Lazo printre partizani* (1958), *A. Rubinștein în drum spre Moscova* (1960) ș.a. Lucrările vădesc măiestrie în organizare compozițională, în modelarea artistică (realistă, vibrantă și picturală, cu toate că gama cromatică este reținută) a volumelor și a spațiului perspectival, precum și în crearea tipajelor psihologice convingătoare ale personajelor. I. Bogdesco realizează în anul 1954 ciclul de foi satirice *Umbrele trecutului* (*La ghicitoare*, *Bârfitoarele*, *În toiul secerișului* ș.a.) care, la fel ca și alte opere ale maestrului, se disting prin manieră inedită de realizare: compoziție neșablonată, cu subiect realist, narativ; reprezentare picturală, „vie” a personajelor, înzestrate cu caracter individual pronunțat și, nu în ultimul rând, – desen virtuos, expresiv și patetic.

Arta gravurii în anii '60, după cum a fost menționat mai sus, parcurge o etapă de dezvoltare progresivă, fiind atestată o creștere considerabilă a numărului de tehnici de figurare, precum și de graficieni preocupați de acestea. Analizând cataloagele expozițiilor de artă, periodicele și al-bumele din domeniu, putem constata predilecția prioritară a plasticienilor pentru linogravură și linogravură în culori (ultima expusă pentru prima oară la expoziția de artă din 1957 de către G. Zăcov și L. Sobolevski). Astfel, în această perioadă, circa două treimi din numărul total de stampe le constituia linogravura și linogravura în culori (la expozițiile din anii 1957, 1959 și 1960 au fost expuse, respectiv, circa 19, 35 și 37 linogravuri – inclusiv 13, 10 și 14 linogravuri în culori – din numărul total de 26, 55 și 52 stampe). Următoarele poziții le deține, cantitativ, aproape în mod egal, stampele obținute pe baza suportului de metal: acvatinta, acvaforte+acvatinta și acvaforte. Neexplorate

rămân în perioada respectivă litografia – aceasta făcându-și apariția la expozițiile de artă cu începere din 1960, – și xilogravura, care se proliferază în spațiul grafic în a doua jumătate a deceniului șapte.

Printre graficienii, preocupați în anii '60 de genul linogravurii sunt E. Meregă, V. Ivanov, S. Tuhari, I. Bogdesco, G. Zăcov, L. Sobolevski, D. Iancu, I. Averbuh ș.a. De cele mai multe ori, posedând tehnica linogravurii, gravorii își antrenau competențele profesionale și în linogravura în culori. Printre aceștia se remarcă Ghenadi Zăcov, Liubomir Sobolevski, Evgheni Meregă, Victor Ivanov, Stepan Tuhari. În ce privește predilecția tematică, sunt explorate, îndeosebi, pei-sajul (rural, urban), portretul, precum și subiectele cu caracter social sau industrial, prin intermediul cărora erau reflectate mesajele schimbărilor din țară sau tematica istorico-re-voluționară.

L. Grigorașenco *Masacru*, 1966, acvaforte

Un exemplu elocvent, în acest sens, constituie creația grafică a lui E. Meregă. Peisajele graficianului, fie epico-lirice, fie industriale (*Fabrica de zahăr din Ghindești*, linogravură (1957); *Primăvară*, linogravură în culori (1959); *Masivul colhozului*, linogravură în culori (1960) ș.a., se disting prin expresivitate și narativism, obținute prin modelare tonală a suprafețelor compoziționale în raporturi generale de umbră și lumină, prin aplicarea efectului perspectival pronunțat și prin organizarea ritmică a elementelor de expresie grafică. O altă predilecție tematică a graficianului E. Meregă este genul portretistic. De cele mai dese ori, sunt reprezentați oameni simpli, cu trăsături portretistice individualizate (*Găgăuz* (13 x 16); *Portretul strungarului Socolovski* (29 x 37); *Moșuleț* (12 x 8); *Găgăuză* (8 x 12); *Moldovean* (10 x 15). Se deosebește de acestea linogravura *Răsculatul din Tatarbunar* (1959), în care autorul a reușit să exprime prin intermediul portretului țăranelui mesajul conflictual al subiectului, realizând un spațiu de percepere analitică mai adânc decât cel pe care ni-l oferă imaginea unui simplu portret, indicând spre o acțiune dramatică instantaneu întâmplată. Aceasta se datorează expresiei caracterului psihologic al răsculatului, amprentată de un tipaj „rebel” și de

trăirile emotive ale acestuia. Un rol anume îi revine și manierei de abordare a relațiilor grafice și tonale ale suprafețelor compoziționale, în special, organizarea cu tente mari, contrastante a figurii răsculatului și, deopotrivă, cu vibrații plastice liniare a fondalului imaginii (fapt ce în-firmă suplimentar tensiune dramatică lucrării).

În mod deosebit se remarcă peisajele lui Gh. Zăcov, executate în tehnica linogravurii în culori, cu conținut preponderent epico-liric: *Seară* (1957; 30 x 17); *Pe Nistru* (13 x 23); *Podul de la Bender* (27 x 58); *Fabrica de conserve din Tiraspol* (26 x 56). Din punct de vedere al realizării plastice, lucrările grafice ale maestrului se caracterizează printr-o tratare realistă a spațiului perspectival (uneori de o precizie fo-tografică), prin modelare volumetrică minuțioasă a formelor prin intermediul clarobscurului și, mai ales, prin relaționare excelentă a expresiilor tonale, uneori deosebit de vibrante și fine, necaracteristice pentru tehnica linogravurii. Este necesar de menționat și aspectul de structurare compozițională a lucrărilor lui G. Zăcov, distinse printr-o bună corelare a elementelor constitutive, într-o manieră de ordonare „clasică” și, totodată, inovativă.

Meticulozitatea și detalierea desenului sunt proprii linogravurilor lui V. Ivanov. Printre lucrările mai reușite din această perioadă pot fi nominalizate *Sat moldovenesc* (1957; 13 x 20); *Cetate* (1958; 28 x 38); *Primăvară* (1959; 30 x 42); *Atelier* (1959; 41 x 35), caracterizate prin atribuirea desenului de contur, cu ajutorul căruia formele capătă precizie, prin structurare compozițională cu efect frontal și prin contrastul clarobscurului, care induce, în mare măsură, spre expresii de decorativism.

Prezintă interes stampele executate în acea perioadă în baza suportului de metal, ele fiind diverse și prin variații tehnice de figurare, și prin soluționările compozițional-artistice ale subiectelor abordate. Astfel, acvatintele realizate de Petru Țurcan reprezintă atât compoziții peisajere (*Iarna* (18 x 12); *Stradă din Chișinăul vechi* (14 x 24); *Șoseaua Kotovski* (23 x 31)), cât și de reflectare a construcțiilor industriale (*Șantier de construcție* (20 x 30); *Peisaj industrial* (25 x 33) ș.a.). Acestea impresionează prin lirismul și narativitatea imaginii, obținute prin jocul fin de semitonuri și maniera realistă (de un înalt profesionalism) de tratare a spațiului compozițional.

Aceeași expresie poetică și manieră clasică de reprezentare o atestă gravurile în acvaforte, acvatinta ale lui Gr. Fiurer *Prospectul Lenin*, *Construcția sectorului Râșcani*, *Monumentul lui Le-nin*. Ele se disting printr-un bun desen academic cu efect perspectival și printr-o corelare tonală excelentă a suprafețelor, prin care se asigură integritatea și claritatea compoziției artistice.

În continuare, evoluția graficii în anii '70 se face deosebită prin anvergura activității artistice, sesizată atât în sens cantitativ, cât și calitativ. O dovadă a acestui fapt este și numărul comparativ mare de expoziții vernisate în acea perioadă: circa opt în 1962, 1963; două în 1966, 1969; trei în 1970, inclusiv prima și a doua expoziție de stampă, ce au avut loc, respectiv, în anii 1966 și 1970. Ia amploare gravura, devenind partea de forță a genului graficii. Au fost realizate stampe de valoare, fiind promovate tehnici noi de figurare grafică, abordări compoziționale inedite în reprezentarea formei și a conținutului artistic. Acest fapt este atestat și de participarea graficienilor autohtoni la expozițiile din țară și la cele unionale, unde erau situați, deseori, pe aceeași treaptă profesională cu graficienii din alte republici. Deosebit de importante sunt schimbările calitative ale graficii din perioada respectivă: capătă dezvoltare compoziția tematică, se perfecționează măiestria desenului și a profesării tehnice și tehnologice, sunt abordate noi direcții și accepții stilistice în transmiterea mesajului compoziției artistice.

Materialele istoriografice în domeniu și cataloagele vernisărilor de artă indică predilecția graficienilor din republică sub aspect tematic și compozițional, orientările acestora în vederea însușirii și profesării diverselor tehnici de figurare grafică. Or, acestea (tehnicile grafice) sunt practicate în funcție de accesibilitatea și facilitatea de operare tehnică, dar, mai ales, de posibilitățile și caracterul limbajului de expresie artistică. Din punct de vedere al ponderii cantitative, linogravura și linogravura în culori dețin în continuare prioritate, urmate de variațiile gravurii pe metal (acvaforte, ac sec, acvatinta, acvatinta+acvaforte, lac moale), xilogravură, litografie și variațiile acesteia (autolitografie și autolitografie în culori), monotipie.

În ce privește orientările tematice ale graficienilor, este evidentă elucidarea prioritară a evenimentelor de ordin social, economic, politic sau cultural, cu subiecte compoziționale ce conțin, în mare parte, mesajul ideologic al timpului. Este, de asemenea, remarcabilă profesarea peisajului, portretului și a compozițiilor tematice, cu subiecte epico-lirice sau tradiționale. În acest context, se face relevantă creația artistică a unui șir de graficieni cu experiență: L. Grigorașenco, I. Bogdesco, E. Merga, V. Ivanov, L. Beleaev, B. Nesvedov, I. Averbuh, G. Zăcov, V. Covali, V. Moțcaniuc, P. Țurcan, S. Tuhari, B. Șirocorad, G. Guzun, I. Taburța, F. Hămuraru, G. Sainciuc, dar și a tinerilor plasticieni I. Vieru, G. Vrabie, A. David, E. Childescu, V. Cojocar, P. Mudrac, E. Usov, B. Hmelnițki ș.a., a căror creație grafică s-a impus cu pregnanță, în mare parte, în deceniul ulterior.

Printre graficienii care au practicat cu insistență tehnica linogravurii pot fi menționați: Evgheni Merega, Iacov Averbuh, Ion Taburța, Leonid Beleaev, Ilia Bogdesco, Vladimir Moțcaniuc, Victor Covali, Boris Șirocorad.

Prin productivitate înaltă și unele schimbări calitative ale realizărilor grafice se remarcă activitatea lui E. Merega. Graficianul rămâne fidel temelor istorico-revoluționare, realizând numeroase lucrări (ciclul de linogravuri în culori *Lupta revoluționară a poporului moldovenesc*). Noi soluționări compoziționale, expresivitate și integrare compozițională atestă linogravurile graficianului: peisajele *Plai natal* (1962; 25 x 50); *În câmp* (1962; 20 x 27); *Drum în codri* (1967; 29 x 29,5), lucrările ce reflectă subiectele muncii și construcției industriale *La straja muncii pașnice* (1963; 50 x 40); *Fabrica de zahăr din Alexandreni* (1962; 40 x 84), precum și compozițiile tematice *Fericire* (1964; 43 x 28); *Nașterea feciorului* (1965; 42 x 36) ș.a.

Graficianul I. Averbuh se manifestă, de asemenea, în mod activ în genul linogravurii prin lucrări cu caracter patetic, evocând subiecte cu tema păcii, precum și cu conotații general-umane. În acest context, pot fi menționate ciclurile de linogravuri *În numele fericirii* (1962); *Pentru pace* (1963); linogravurile *Inimă fierbinte* (1967; 69,5 x 54,5); *Bucurie* (1964; 40 x 32); *Cuvântul mamei* (1967; 38 x 38) ș.a. Tematica păcii este proprie și lucrărilor grafice ale lui B. Șirocorad – *NATO – pasăre atomică* (1963, 50 x 34); *Lăstar* (1967; 60 x 44); ciclul *Comsomolul eroic* (1968) ș.a., direcție abordată de grafician și în placardă, satiră.

Tematica muncii și a „construcției viitorului” a fost explorată pe larg (și nu tot timpul reușit) de numeroși artiști plastici, printre care pot fi nominalizați I. Taburța – ciclul de linogravuri *Moldova revoluționară* (1968), L. Beleaev – *Veșnică slavă eroilor Patriei* (1965), V. Moțcaniuc – seria de portrete ale fruntașilor muncii, ș.a.

I. Vieru *Înflorire* (din ciclul *Inima cântă*), 1964, linogravură

Linogravura în culori din deceniul șapte, situată, de asemenea, în fază de elan, a fost marcată de realizări de importanță. Un loc aparte îl desemnează stampele lui I. Bogdesco. Linogravurile în culori *Mama* (1961; 58 x 35), *Patria mea* (1960; 36 x 51), *La răsărit de soare* (35 x 53), *Scrisoarea* (1960; 39 x 52), *Cântec* (1964; 39 x 60) posedă, în majoritate, o încărcătură semantică cu conotații simbolice de o mare putere de expresie. Esențializarea și laconismul formei aplatizate, dinamismul și expresivitatea elementelor limbajului plastic (rezidate pe relații tonale calitative și cantitative) asigură integritatea spațiului compozițional, fa-cilitând perceperea mesajului, deseori simbolic, al lucrărilor.

Prezintă interes linogravurile în culori ale lui Gh. Zâcov: *Codrii* (1966; 32 x 50); *Prima zăpadă* (1966; 23 x 34); *Drumuri* (1966; 16 x 33), caracterizate prin măiestria ordonării compoziționale, a profesării tehnice, dar și prin caracterul stilistic variat al lucrărilor. Astfel, pe lângă abordarea clasică a subiectelor compoziționale, distinsă prin tratare realistă a spațiului artistic, graficianul aplică, în unele lucrări, procedeul stilizării decorative, obținând un caracter epico-liric al imaginii.

G. Guzun *Conocărie*, 1967, linogravură

Anii '70 reprezintă o perioadă fructuoasă în ce privește apariția și promovarea tinerilor plasticieni în spațiul artelor grafice al republicii, inclusiv a celor ce profesau linogravura și linogravura în culori: I. Vieru, A. David, G. Guzun, V. Lavrenov, B. Brânzei, V. Cojocar, E. Usov, P. Mudrac, F. Hămuraru ș.a. Deosebit de important la această etapă este aportul graficienilor în promovarea noilor accepții de reprezentare a formei și a conținutului artistic. Astfel, se remarcă tendința de reprezentare stilizată (frecvent decorativă) a formei artistice, inclusiv cu caracter tradițional, graficienii abordând subiecte tematice de elucidare a vieții cotidiene, lirice sau de conotație general-umană.

Metafora și simbolul devin procedee artistice utilizate tot mai frecvent la reflectarea mesajului conceptual al lucrărilor (elocvente sunt foile grafice ale lui I.

Bogdesco, I. Vieru, A. David, G. Guzun ș.a.). De asemenea, apar lucrări ce proliferază graficii caracter național. În acest context, poate fi menționată creația lui Igor Vieru – ciclul *Inima cântă* (1964); *Înflorire* (82 x 66); *Cântec* (82 x 66); *Roada* (82 x 66); Aurel David – *Floarea soarelui* (1964; 27 x 50); *La lucru* (1964; 29 x 50); *Familie* (1966; 18 x 22); *M. Eminescu* (1966; 45 x 45); Gheorghe Guzun – *Mărțișor* (1966; 42 x 29); *Țesătoarele de covoare* (1966; 44 x 27); *Bugeac* (1966; 43 x 55); *În zi de duminică* (1965; 44 x 31); *Fete găgăuze* (1966; 40 x 50); *Dansul țiganilor basarabeni* (1966; 57 x 37); ciclul *Doina Basarabiei* (1966) ș.a.

Perioada anilor '70 se remarcă printr-o creștere cantitativă, dar și calitativă, a realizărilor gravurilor care lucrează pe suport de metal (cu precădere stampe executate în tehnicile acvaforte, acvatinta, ac sec). Printre graficienii care participă la expozițiile de artă cu stampe în acvaforte se consideră V.Ivanov, L. Grigorașenco, B. Nesvedov, I. Taburța, precum și plasticienii din generația tânără – G. Vrabie, F. Hămuraru, A. Colâbneac, V.Negruța ș.a. Sub aspect tematic, se remarcă predilecția graficienilor pentru peisaj și tematica istorico-revoluționară, pentru subiectele de reflectare a muncii și a vieții cotidiene.

Creația grafică a lui V. Ivanov, în acest context, se manifestă, prioritar, în două direcții: peisaj industrial, de reprezentare a construcțiilor fabricilor și uzinelor, fiind elucidat aspectul industrializării țării; și, respectiv, peisaj liric, de evocare a caracterului peisajer al ținutului natal. Dacă primele (ciclul de acvaforte *Șantiere în Moldova*, 1962) comportă un caracter de reprezentare documentară a proceselor, cu structuri compoziționale, în mare parte, asemănătoare, prin amplasarea ordonată a liniilor de structură, preponderent verticale (fapt care denotă expresii de monumentalism și ideea edificării), celelalte (peisajele lirice) reprezintă secvențe panoramice ale ținutului natal, ce invocă poetica landşaftului și a naturii moldave, asemănător, într-o anumită măsură, cu peisajele lui M. Petric.

Printr-un caracter fantasmagoric și decorativism al imaginii lirice se remarcă (de altfel, ca de obicei) gravurile în acvaforte ale lui B. Nesvedov – *Moldova* (1962; 24 x 29), *Moldova străveche* (1964). Acestea îmbină congruent imagini ale culturii materiale tradiționale cu elemente ornamentale decorative, orchestrate într-o structură compozițională ce facilitează narativitatea epoului.

Tematica istorico-patriotică este abordată în continuare de L. Grigorașenco – ciclul de acvaforte *Pentru puterea Sovietelor* (1966). Compozițiile polifigurative, de regulă, cu

structuri complexe și dinamice, atestă o prelucrare grafică iscusită a formei (de cele mai dese ori, academică), joc tonal vibrant și tensionat, care ajută la sugerarea expresiei de eroism și patos, proprii compozițiilor batalice și istorico-revoluționare ale artistului.

Prin soluționare compozițională reușită și abordare relevantă a conținutului artistic se remarcă, de asemenea, stampele lui Gh. Vrabie (acvaforte: *Pescarii*, 1964; *Patrula*, 1965; *Pichetul roșu*, 1965; *Prima zăpadă*, 1965; *De neuitat*, 1968) și P. Țurcan (acvatinta: *Peisaj industrial*, 1960; *Pădure*, 1960; *Iarnă*, 1961; *Sat moldovenesc*, 1966).

Xilografura și litografia rămân cu mult în urmă, în comparație cu tehnicile de figurare grafică desemnate mai sus. Xilografura este practică, cu precădere, în grafica de carte. Astfel, se remarcă ilustrațiile realizate de I.Nifașev – ilustrații la scrierile literare ale lui C.Șișcan (1965) și S. Pasiko (1966), la povestea *Făt-Frumos din lacrimă* de M. Eminescu (1966) și culegerea *Cântece populare moldovenești* (1969); L. Beleaev – ilustrații la lirica lui A.Pușkin (1967); I. Cârnu – ilustrații la cartea *Hora păcii* (1967).

În genul litografiei se remarcă activitatea graficienilor I. Taburța (ciclul *Oamenii muncii*, 1963), Gh. Vrabie (*Voleibol*, 1962 (30x40); Igor Necitailo (*Lângă hotelul nou* (27x53); *Strada nouă* (31x53). Litografia și autolitografia în culori sunt profesate activ de B. Șirocorad (ciclurile *Сорные травы*, 1961 și *Символы и заповеди*, 1962) ș.a.

Lucrări interesante sunt realizate în perioada respectivă în tehnica monotipie, acestea fiind caracterizate, de cele mai dese ori, prin abordarea subiectelor cu conținut epico-liric. În acest context pot fi menționate stampele realizate de plasticienii Eleonora Romanescu – *În sat moldovenesc* (1962; 55 x 41); *Peisaj* (1962; 60 x 45); *Nocturn* (1964; 48 x 40); *Copaci* (1965; 55 x 40); *În familie*; (1966; 50 x 70); *Scrisoare* (1966; 40 x 55), Gheorghe Vrabie – *În port* (1964; 29 x 43); *Prima zăpadă* (1965; 30 x 50); *Înserează* (1965; 35 x 49), Vladimir Lavrenov – *Culesul poamei* (1969; 55 x 44); *Fredonări* (1969; 44 x 44); *Ornamente* (1969; 55 x 44), Gheorghe Guzun (ciclul *Doina Basarabiei*, 1966) ș.a.

În mod concludiv constatăm că perioada anilor 1945–1970 reprezintă o etapă de constituire și proliferare a genului gravurii în spațiul artelor plastice din sec. XX în republică, de formare a noilor concepții artistice și promovare a diverselor tehnici de figurare grafică, mijlocul anilor '60 marcând faza de cotitură în evoluția acesteia. Dezvoltarea gravurii postbelice a avut loc, întâi de toate, grație genului linogravurii, dar și gravurii în metal. Impactul genurilor xilogravurii și litografiei la etapa respectivă a fost modest, dezvoltarea acestora fiind sesizată după anii '60. Deși

exigențele „realismului socialist” au condiționat în mod decisiv forma și conținutul artei postbelice (fapt care a delimitat considerabil tematica și stilistica lucrărilor grafice), anii '70 se remarcă prin tendința graficienilor de a promova noi modalități de abordare a conținutului artistic, apar trăsături artistice

specifice, ce imprimă graficii un caracter național.

Această perioadă a contribuit, indispensabil, la formarea unui contingent profesional de forță și la manifestarea potențialului de creație a acestuia în numeroase opere grafice de valoare, realizate în deceniile următoare.

BIBLIOGRAFIE

- Bogdesco 1985:** *Ilia Bogdesco. Ilustrații, caligrafii, desen, artă monumentală.* Chișinău, Timpul, 1985.
- Golițov 1984:** Golițov D. *Victor Ivanov.* Chișinău, Literatura artistică, 1984.
- Golițov 1987:** Golițov, D. *Arta Plastică a Moldovei Sovietice.* Chișinău, Timpul, 1987, 248 p.
- Grigorașenco 1986:** *Leonid Grigorașenco. Catalogul expoziției: acuarelă, pastel, gravură, desen.* Chișinău, Timpul, 1986.
- Stavilă 2000:** Stavilă T., *Arta plastică modernă din Basarabia.* Chișinău, Știința, 2000, 160 p.
- Zevina 1965:** Zevina A., Rodnin K., *Изобразительное Искусство Молдавии.* Кишинев, Картя молдовеняскэ, 1965, 220 p.
- Выставка 1961:** *Выставка Произведений Художников Молдавии 1951г. Каталог.* Составитель Лившиц М., Кишинев, Парт. изд. ЦК КП(б) М., 1951.
- Выставка 1963:** *Выставка Произведений Художников Молдавской ССР.* Кишинев-Таллин, Картя Молдовеняскэ, 1963.
- Гольцов 1967:** Гольцов Д., Зевина А., Лившиц М., Роднин К., Чезза Л., Эльтман И. *Искусство Молдавии.* Кишинев, «Картя молдовеняскэ», 1967, 316 p.
- Графики 1981:** *Графики Советской Молдавии.* Автор-составитель Гольцов Д. Москва, Советский художник, 1981, 97 p.
- Каталог 1951:** *Выставка плаката, книжной и станковой графики 1946-1951г. Каталог.* Редактор Роднин К. Кишинев, Парт. изд. ЦК КП(б) М., 1951.
- Каталог 1957:** *Выставка живописи, скульптуры, графики и декоративно-прикладного искусства.* Каталог. Кишинев, Гос. Издательство Молдавии, 1957.
- Каталог 1959:** *Выставка живописи, скульптуры, графики и декоративно-прикладного искусства, посвященная XXI съезду КПСС. Каталог.* Составитель Бонтя Е.П., Кишинев, Партийное изд., 1959.
- Каталог 1960:** *Выставка изобразительного искусства Молдавии. Сост: Бонтя Е.П., Лившиц М.Я., Можяева И.И.,* Кишинев, Картя Молдовеняскэ, 1960.
- Каталог 1962:** *Каталог Республиканской Художественной Выставки „Семилетка в действии”.* Составитель Можяева И.И., Кишинев, Картя Молдовеняскэ, 1962.
- Каталог 1966:** *Первая Республиканская Выставка Эстампа. Каталог.* Автор-составитель Роднин К. Кишинев, 1966.
- Каталог 1966:** *Первая Республиканская Молодёжная Художественная Выставка. Каталог. Живопись, графика, скульптура, декоративно-прикладное искусство.* Составитель Ильяшенко Л., Кишинев, Молдреклама, 1966.
- Каталог 1969:** *Каталог юбилейной выставки изобразительного искусства Молдавской ССР, посвященной 50-летию Великой Октябрьской социалистической революции.* Составитель Тома Л., Кишинев, Тимпул, 1969.
- Каталог 1970:** *Вторая Республиканская Выставка Эстампа. Каталог.* Составитель Кучук С. Кишинев, 1970.
- Каталог 1970:** *Каталог выставки произведений изобразительного искусства Молдавской ССР, посвященной 50-летию советской армии. Живопись, скульптура, графика.* Составитель Арнаутова Л., Кишинев, Тимпул, 1970.
- Каталог 1970:** *Республиканская художественная выставка, посвященная 50-летию ВЛКСМ. Каталог. Живопись, графика, скульптура, декоративно-прикладное искусство.* Составители: Мельник-Люблинецкий А., Роднин К., Кишинев, Тимпул, 1970.
- Лившиц 1958:** Лившиц М., Чезза Л. *Изобразительное Искусство Молдавии.* Кишинев, Шкоала советикэ, 1958, 227p.
- Лившиц 1958:** Лившиц, М. *Искусство Советской Молдавии.* Москва, Искусство, 1958, 89 p.
- Роднин 1963:** Роднин, К. *Графика Советской Молдавии.* Кишинев, Картя молдовеняскэ, 1963.

REZUMAT: Aspecte ale evoluției gravurii din perioada postbelică în Moldova. În lucrare sunt elucidate cele mai importante aspecte ale evoluției genurilor gravurii din republică în primele decenii postbelice, fiind analizate cele mai considerabile aporturi ale graficienilor, precum și aspecte de manifestare ale acestora. Necesitatea efectuării studiului respectiv a parvenit atât din interesul față de creația grafică desfășurată în perioada postbelică în Moldova, cât și din insuficiența lucrărilor în domeniu, ce vizează probleme de evoluție și analiză a genurilor gravurii în aspectele: tehnici de figurare, tematică, organizare compozițional-artistică, stilistică. Studiul a fost efectuat în baza analizei materialelor istoriografice în domeniu, monografiilor și albumelor de creație, edițiilor periodice și, pe baza studiului, propriu-zis, a operelor grafice, deținute în fondurile Muzeului Național de Arte Plastice a RM, cât și a unora din colecții private. Genul graficii a parcurs o cale mai anevoioasă – comparativ cu celelalte genuri ale artelor plastice – în vederea obținerii unei « maturizări » profesionale. Analiza materialelor istoriografice în domeniu ne permite să constatăm perioada postbelică a anilor `50 - `60 de evoluție a genurilor gravurii din Republică ca fiind o etapă ascendentă, de inițiere și promovare a diverselor tehnici și tehnologii grafice. În acest aspect pot fi

remarcate contribuțiile graficienilor: E. Merega, G. Fiurer, G. Zăcov, V. Ivanov, P. Turcan, S. Tuhari, I. Averbuh ș.a. Anii '70 au constituit, delimitativ, perioada de dezvoltare și propulsare a principalelor fâgăse stilistice și tehnice, de formare și manifestare a potențialului artistic de forță al plasticienilor în operele grafice de valoare ale timpului. În acest context, se face relevantă creația artistică a unui șir de graficieni cu experiență: L. Grigorasenco, I. Bogdesco, E. Merega, V. Ivanov, L. Beleaev, B. Nesvedov, I. Averbuh, G. Zăcov, V. Covali, V. Motcaniuc, P. Turcan, S. Tuhari, B. Șirocorad, I. Taburța, – și a tinerilor plasticieni – I. Vieru, G. Vrabie, A. David, G. Guzun, E. Childescu, F. Hămuraru, V. Cojocar, P. Mudrac, V. Lavrenov, E. Usov, B. Brânzei, A. Colâbneac, B. Hmelnițchi, V. Negruța ș.a., a căror creație grafică s-a impus cu pregnanță, în mare parte, în deceniul ulterior. Dezvoltarea gravurii postbelice a avut loc, mai întâi de toate, grație genului linogravurii, dar și a gravurii executate pe baza suportului de metal. Impactul genurilor xilogravurii și a litografiei la etapa respectivă a fost unul modest, dezvoltarea acestora fiind sesizată cu începere din anii '70. Deși exigențele „realismului socialist” au condiționat în mod decisiv forma și conținutul artei postbelice - fapt care a delimitat considerabil tematica și stilistica lucrărilor grafice, – anii '70 se remarcă prin tendința graficienilor de a promova noi modalități de abordare a conținutului artistic, apar trăsături artistice specifice, ce proliferază graficii caracter propriu, național. Această fază a contribuit, indispensabil, la formarea unui contingent profesional de forță și la manifestarea potențialului de creație a acestuia în numeroase opere grafice de valoare, realizate în deceniile ulterioare.

Cuvinte-cheie: gravură, stil, grafică, grafică de carte, litografie, compoziție.

Abstract: Aspects of development of engraving in the post-war period in Moldova. In the work are considered the most important aspects of engraving gender development in the country in the first decades after the war, being considered the most significant contributions of graphic artists and aspects of their event. The necessity for this study was received from both from the interest in graphic design developed in the post-war period in Moldova, and the lack of work in the field, aimed at analyzing the problems of development and gender issues engraving: techniques of figuration, thematic, compositional artistic organization, and style. The study was conducted by analyzing the historiographical materials in the field, monographs and creative albums, periodicals and, based on the study itself was the graphic works, held in the funds of National Museum of Fine Arts of Moldova and some of private collections. Graphics gender has come a more difficult - comparative to other genres of fine arts – in order to obtain a professional "maturation". Historiographical analysis of materials in the field allows us to see the post-war period of the years 50 –60 engraving gender evolution in the Republic as a upward step, of initiation and promotion of various techniques and graphics technologies. In this aspect can be observed drawers contributions: E. Merega, G. Fiurer, G. Zăcov, V. Ivanov, P. Turcan, S. Tuhari, I. Averbuh and others. The years of '70 were delimitative period of development and the main stylistic and technical propulsion areas of training and manifestation of power artistic potential in graphic artists in the works of the time value. In this context, artistic creation is revealed to a number of experienced designers: L. Grigorasenco, I. Bogdesco, E. Merega, V. Ivanov, L. Beleaev, B. Nesvedov, I. Averbuh, G. Zăcov, V. Covali, V. Motcaniuc, P. Turcan, S. Tuhari, B. Șirocorad, I. Taburța – and the young artists – I. Vieru, G. Vrabie, A. David, G. Guzun, E. Childescu, F. Hamuraru, V. Cojocar, P. Mudrac, V. Lavrenov, E. Usov, B. Brânzei, A. Colâbneac, B. Hmelnitchi, V. Negruta and others, which has become a strong graphic design, mostly in the decade after. Engraving post-war development took place, first of all, thanks of linocut genre, and copper-plate engraving. The impact of gender of woodcut and lithography in that phase was a modest, their development is hearing since the '70s. Although the requirements of „socialist realism” have conditioned decisively the post-war art form and content – which defined considerable the themes and stylistic graphic works – the '70s drawers tend to promote new ways of dealing with artistic content, there are features specific artistic, that proliferates to graphics its own character, national. This phase contributed indispensable to build up a professional force and its manifestation of creative potential in many graphic works of value, made decades back.

Keywords: engraving, style, graphics, book graphics, lithographs, composition.

РЕЗЮМЕ: Аспекты развития молдавской гравюры в послевоенный период. В данной работе рассмотрены наиболее важные аспекты развития гравюры в республике в первые послевоенные десятилетия, были анализированы наиболее значительные вклады графиков, а так же аспекты их проявления. Необходимость осуществления данного исследования мотивированно как, собственно, интересом к графическому искусству Молдовы, так и нехваткой работ в данной области, отражающих развитие жанров гравюры с точки зрения: техники выполнения, тематики, композиционной организации, стилистики и пр. Исследование основано на анализе историографических материалов, монографий и альбомов творчества, периодических изданий в данной области, а так же на изучении самих графических работ, хранящихся в Национальном Музее Изобразительных Искусств Республики Молдова или в частных коллекциях. Графика прошла более сложный путь по сравнению с другими жанрами национального изобразительного искусства в плане профессионального „созревания”. Анализ историографических материалов в данной области позволяет нам определить период `50-х – `60-х годов как прогрессивный этап появления и развития различных графических техник. Значительный вклад в развитии послевоенной молдавской гравюры внесли графики: E. Merega, G. Fiurer, G. Zăcov, V. Ivanov, P. Turcan, S. Uhar, I. Averbuh и др. 1970-е годы являлись периодом продвижения и развития основных графических техник и стилистических направлений, а так же формирования творческого потенциала художников, получивший отражение в лучших работах того времени. В данном контексте нужно отметить творчество ряда опытных графиков: Л. Григорашенко, И. Богдеско, E. Merega, V. Ivanov, Л. Беляев, B. Несведов, И. Авербух, Г. Зыков, В. Коваль, В. Моцканюк, П. Цуркан, С. Тухарь, B. Широкопад, И. Табурца, – а так же молодых художников – И. Виеру, Г. Вrabie, А. Давид, Г. Гузун, E. Килдеску, Ф. Хэмурау, В. Кожокару, П. Мудрак, В. Лавренов, Э. Усов, Б. Брынзей, А. Колыбняк, B. Хмелницкий, В. Негруца и др., творчество которых развивалось, во многом, с успехом в последующих десятилетиях. Развитие гравюры послевоенного периода имело место, в первую очередь, в жанрах линогравюры и гравюры

по металлу. Роль ксилографии и литографии на данном этапе было незначительным, их развитие становится заметным лишь начиная с '70-х. Хотя принципы „социалистического реализма” в определяющей степени обусловили форму и содержание послевоенного искусства – что в значительной мере повлияло на тематику и стилистику графических работ, – '70-ые годы характеризуются тенденцией графиков к выявлению новых методов интерпретации художественного содержания, проявляются характерные художественные признаки, которые придают графике собственные, национальные черты. Данный этап значительно способствовал формированию серьезного профессионального контингента и проявлению его творческого потенциала во многочисленных ценных графических работах, выполненных в последующих десятилетиях.

Ключевые слова: гравюра, стиль, графика, книжная графика, литография, композиция.